

Asia: VN/25733/2021

Luonnos Suomen digitaaliseksi kompassiksi

1. Kompassin tarkoitus

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Hyvinvointiala HALI ry lausuu luonnosesityksestä ensisijaisesti sosiaali- ja terveydenhuollon toimialan näkökulmasta. Digi- ja datatalouden kehittäminen on ollut toimialalla aktiivista jo pidempään. Tietointensiivisenä toimialana digitalisaation ja tiedonhallinnan mahdollisuudet ovat moninaisia.

Digitalisaatio ja datatalous ovat yhteiskuntaa poikkileikkaavia ilmiöitä, jotka vaativat yli sektorien menevää johtamista ja yhteistyötä. Tarvitsemme digikompassin kaltaista välinettä ohjaamaan kehitystä pitkäjänteisesti. Kompassin tavoitteena on luoda digitalisaatiolle ja datataloudelle yhteinen kansallinen visio ja tavoitteet vuoteen 2030. Aikajänne on sopiva, mutta varsinkin nyt alkuvaiheessa on tärkeää säilyttää herkkyys muokata kokonaisuutta. Kokonaisuus koostuu neljästä osa-alueesta: osaaminen, turvalliset ja kestävät digitaaliset infrastruktuurit, yritysten digitaalinen muutos ja julkisten palvelujen digitalisointi. Nämä neljä osa-aluetta muodostavat hyvän kokonaisuuden lähtee liikkeelle.

Kuten todettua, toimet kohdentuvat etenkin valtionhallintoon. Kyse on paljolti digitalisaatiokehityksen johtamisesta ja ohjaamisesta. Digitoimisto nousee tältä osin varmasti tärkeään rooliin. Esityksessä tulee kuitenkin tarkentaa, miten varmistetaan eri hallinnonalojen sitoutuminen digikompassin tavoitteisiin ja lähtökohtiin. Yhteisesti sovittujen tavoitteiden ja lähtökohtien tulee näkyä mm. ministeriöiden lainvalmistelussa.

Yksin sosiaali- ja terveysalalla on iso määrä erilaista valmistelua ja toimintaa digitalisaation ja tiedonhallinnan alueilla. Vaikuttavuuden saavuttamiseksi kompassin mallia (tavoitteet, avaintulokset, mittarit) tulisi yksinkertaistaa määrältään huomattavasti. Työssä tulee pyrkiä rajattuun määrään selkeitä ja mitattavissa olevia tavoitteita ja avaintuloksia, muuten asiakirjan vaikuttavuus saattaa jäädä ohueksi.

2. Haasteet ja mahdollisuudet

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Esitys tuo vahvasti esille digitalisaation ja datatalouden mahdollisuuksia Suomelle ja suomalaisille yrityksille. Meidän lähtökohtiamme pidetään esityksessä monella tapaa hyvinä ja hyötyjä moninaisina. Tämä on toki ymmärrettävää ja ainakin osin totta, onhan kyseessä visiopaperi /esitys strategisiksi tavoitteiksi. On tärkeää, että esityksessä nostetaan esille myös uhkakuvia ja haasteita. Vain tunnistamalla keskeisiä haasteita ja uhkakuvia, on niihin mahdollista reagoida. Esityksessä mm. todetaan, että EU-tasolla riskinä on kuitenkin sääntelyaloitteiden konkretisoituminen rajoittavina ja liian yksityiskohtaisina, mikä pahimmillaan lisää hallinnollista taakkaa, luo investoinneille oikeudellista epävarmuutta ja kaventaa yritysten liikkumatilaa. Tämä on ehdottomasti myös kansallinen haaste.

Yksin kuluneen vuoden aikana Hyvinvointiala HALI on kiinnittänyt huomiota edellä mainittuun uhakuvaan useamman kansallisen tason sote-toimialaa koskevan sääntelyn valmistelun yhteydessä. Joitain näistä sääntelyistä ja asioista listattuna alla:

- Pilvipalvelut. Marraskuun alussa 2021 voimaan tulleen uuden asiakastietolain pohjalta THL antoi viisi määräystä. Määräyksessä 5 oli kyse sosiaali- ja terveydenhuollon tietojärjestelmien olennaisista toiminnallisista ja tietoturva-vaatimuksista. Määräysluonnos sisälsi esityksen siitä, että terveydenhuoltoalan osalta rajataan pilvipalvelujen käyttöä sellaisiin ratkaisuihin, joiden hallinnointi-, varmistus- ja muut ylläpitoratkaisut ovat fyysisesti Suomessa. Esitetty rajausta olisi heikentänyt suomalaisten terveyspalvelujen tuottajien mahdollisuuksia hyödyntää uusimpia teknologioita ja palveluja, vaikeuttanut tietojen käsittelyä ja hyödyntämistä, nostanut kustannuksia ja heikentänyt suomalaisten palveluntuottajien mahdollisuuksia pysyä mukana kansainvälisessä kehityksessä.
- Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle julkisen hallinnon automaattista päätöksentekoa koskevaksi lainsäädännöksi. Luonnosesitys sisälsi tiedonhallintalakiin ja digipalvelulakiin sellaisia muutosehdotuksia, jotka olisivat ehdotetussa muodossa hidastaneet automatisaation kehitystä ja käyttöönottoa.
- Käyttöoikeusasetus. Asetuksella pyritään yhtenäistämään sosiaali- ja terveydenhuollossa asiakastietojen käsittelyn käyttöoikeuksia. Asetuksessa säädettäisiin siitä, mitä tietoja sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöt ja muut asiakastietoja käsittelevät henkilöt työtehtäviensä ja annettavan palvelun perusteella saavat enintään käyttää. Esitysluonnoksen hyväksymisestä seuraisi mm. seuraavia asioita:
 - o Moniammatillinen yhteistyö potilaan/asiakkaan onnistuneen hoidon järjestämiseksi, suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi kustannustehokkaasti hankaloituu.
 - o Ammattilaisten työ ei helpotu ja tehostu vaan vaikeutuu ja syntyy tehottomuutta.
 - o Resurssien, etenkin niukkojen henkilöstöresurssien käyttöä ei pystytä optimoimaan
 - o Asiakas- ja potilasturvallisuus ei toteudu parhaalla mahdollisella tavalla kaikissa eri tehtävissä ja tilanteissa, kun tarpeellista tietoa jää katveeseen.
 - o Ammattilaisten tueksi ja asiakkaiden hyväksi kehitettyjen ja jatkuvasti kehittyvien päätöksenteon tuen välineiden käytön mahdollisuudet heikkenisivät
- Toisiolaki. Toisiolain vaikutuksista hiljattain julkaistun tutkimuksen mukaan laki sisältää sellaisia tiedon hyödyntämisen hankaluuksia, että esimerkiksi lähes puolet kliinikkotutkijoita on jättänyt tutkimuksia aloittamatta. Laki säätelee myös julkisia ja yksityisiä palvelujen tuottajia eri tavoin.

Kuten edellä olevat esimerkit osoittavat, meillä on selkeää ristiriitaa tavoitteiden, odotusten ja käytännön välillä. Tiedon ja digitalisaation hyödyntämisen mahdollisuudet vaihtelevat eri toimialoilla, mutta meidän on saatava eri hallinnonaloilla lainsäädännön valmistelu vastamaan kansallisia lähtökohtia ja pyrkimyksiä. Nyt ainakin sote-alalla törmätään jatkuvasti siihen, että tiedon hyödyntäminen vaikeutuu ja monimutkaistuu. Samaan aikaan alan toimijoilta edellytetään koko ajan uusien toiminnallisuuksien ja erilaisten velvoitteiden täyttämistä, joista syntyy palveluntuottajille huomattavia kustannuksia.

On ymmärrettävää, että aina uudistukset eivät mahdollista palveluntuottajille uusia tehokkaampia tapoja tehdä asioita. Nyt tilanne on kuitenkin se, että liian usein valmisteltu lainsäädäntö tuo palveluntuottajille ei toivottuja seurauksia, eikä niinkään myönteisiä. Meillä eivät siis tavoitteet ja käytäntö kohtaa. Tämä pitää tuoda selkeämmin näkyviin digikompassiesityksessä ja ennen muuta se, miten varmistetaan, että eri ministeriöt pyrkivät kaikki samaan yhteiseen suuntaan.

Julkisia hankintoja käsitellään esityksessä varsin ohuesti. Julkisilla hankinnoilla on huomattava ohjaava rooli ja merkitys yksityisille palveluntuottajille. Niiden painoarvoa esityksessä tulisi nostaa. Myönteistä on, mitä esityksessä on kirjattu tavoitteeksi julkisen sektorin innovatiivisten hankintojen määrän osalta.

Esityksessä jää liian vähällä huomiolle julkinen sektori tekemisen ja kokeilemisen alustana. Julkisin varoin toteutetussa valmistelussa tulisi aina huomioida se, miten asioiden toteuttaminen ja kehittäminen tukee yritysten ja järjestöjen toimintaedellytyksiä. Toiminnan mahdollisuudet ja edellytykset eivät saisi ainakaan heiketä. Erityisen merkityksellistä tämä on toimialoilla, jotka ovat riippuvaisia julkisen sektorin toiminnasta ja/tai toimialoilla, joilla julkisen sektorin toiminnalla on isoja vaikutuksia yksityisiin palveluntuottajiin.

Esityksessä painottuu se, että datatalouden toimintaympäristö ja -mallit on rakennettava myös julkisen hallinnon puolelle. Tämä on toki totta, mutta sillä on merkitystä, mitä kehittämisellä tavoitellaan. Tämä tarkoittaa valitettavasti sote-alalla liian usein sitä, että julkisen sektorin kyvykkyksiä tuottaa itse palveluja kehitetään. Ei kehitetä niinkään kyvykkyksiä järjestää palveluja.

Luonnoksessa tuodaan useammassa kohdassa esille se, että Suomella on moneen muuhun maahan verrattuna erinomaiset julkiset tietoaaineistot ja rekisterit, jotka tarjoavat poikkeuksellisen hyvät mahdollisuudet dataperustaiselle uudennlaiselle arvonluonnille. Se, mikä jää yleensä kertomatta, on se tosiasia, että meillä on myös huomattavia tietopuutteita. Tämä tulee kirkkaasti näkyväksi esimerkiksi silloin, kun esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollossa toteutetaan isompia uudistushankkeita kuten sote-uudistus. Yhtä lailla asia tulee näkyväksi yksittäisissä lainsäädäntöhankkeissa. Esimerkiksi vaikutusten arviointi jää monta kertaa varsin puutteelliseksi, kun ei ole tietopohjaa toteuttaa arviointia.

Meiltä puuttuu ns. järjestelmätason tietoa. Tietopohja on puutteellinen etenkin julkisen sektorin järjestämistä vastuulla olevien ja pääosin itse tuottamien sote-palvelujen osalta. Tiettyjen palvelujen

osalta ei tiedetä esimerkiksi kuinka moni asiakas on saanut kyseisiä palveluja vuoden aikana, mitä palveluja heille on annettu, mitkä ovat olleet kustannukset, jne. Niidenkin palvelujen osalta, mistä tietoja on saatavilla, ovat tiedot usein hyvin yleisellä tasolla olevia perustietoja. Näihin tietopohjan puutteisiin tulee kiinnittää pikaista huomiota.

3. Tavoitteet

Lausuntonne osaamisen osa-alueen osalta

Sosiaali- ja terveydenhuoltoon on rakennettu ns. Kanta-palveluja jo pitkään. Näiden palvelujen kehittäminen jatkuu vielä pitkään. On tärkeää, että kaikki sosiaali- ja terveysalalle koulutettavat saavat riittävät valmiudet käyttää Kanta-palveluja. Toinen merkityksellinen kokonaisuus liittyy tietoturvan ja -suojan kysymyksiin. Myös näissä asioissa opiskelijoiden tulee saada riittävän vahvat perustiedot jo opiskeluvaiheessa.

Lausuntonne infrastruktuurit-osa-alueen osalta

On hyvä, että kyberturvallisuus on huomioitu kattavasti ja sisältää kriittisten toimialojen lisäksi myös laajemman yhteiskunnan ja muiden kuin kriittisten alojen kyberturvaosaamisen.

Lausuntonne yritykset-osa-alueen osalta

Sosiaali- ja terveysalan palveluntuottajista valtaosa on PK-toimijoita. Iso kysymys on, miten nämä palveluntuottajat pysyvät kehityksessä mukana. Miten niiden resurssit (osaaminen ja taloudelliset resurssit) riittävät kaikkeen siihen, mitä edellytetään. On tärkeää, että tämä asia huomioidaan ainakin niillä toimialoilla, missä sääntelyn kautta tulee huomattavia määriä velvoitteita.

Lausuntonne julkisten palveluiden osa-alueen osalta

-

4. Avaintulokset

Lausuntonne osaamisen osa-alueen osalta

-

Lausuntonne infrastruktuurit-osa-alueen osalta

-

Lausuntonne yritykset-osa-alueen osalta

-

Lausuntonne julkisten palveluiden osa-alueen osalta

-

5. Mittarit

Lausuntonne osaamisen osa-alueen osalta

-

Lausuntonne infrastruktuurit-osa-alueen osalta

-

Lausuntonne yritykset-osa-alueen osalta

-

Lausuntonne julkisten palveluiden osa-alueen osalta

-

6. Tuloksellisuuden seuranta ja yhteiskunnallisten vaikutusten arviointi

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Tuloksellisuuden seuranta ja yhteiskunnallisten vaikutusten arviointi kaikilla osa-alueilla on tärkeä osa kompassin toteutusta. Tätä osuutta tulee jatkossa valmistella eteenpäin.

7. Muut huomiot digikompassiluonnoksesta

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

Perämäki Ulla
Hyvinvointiala HALI